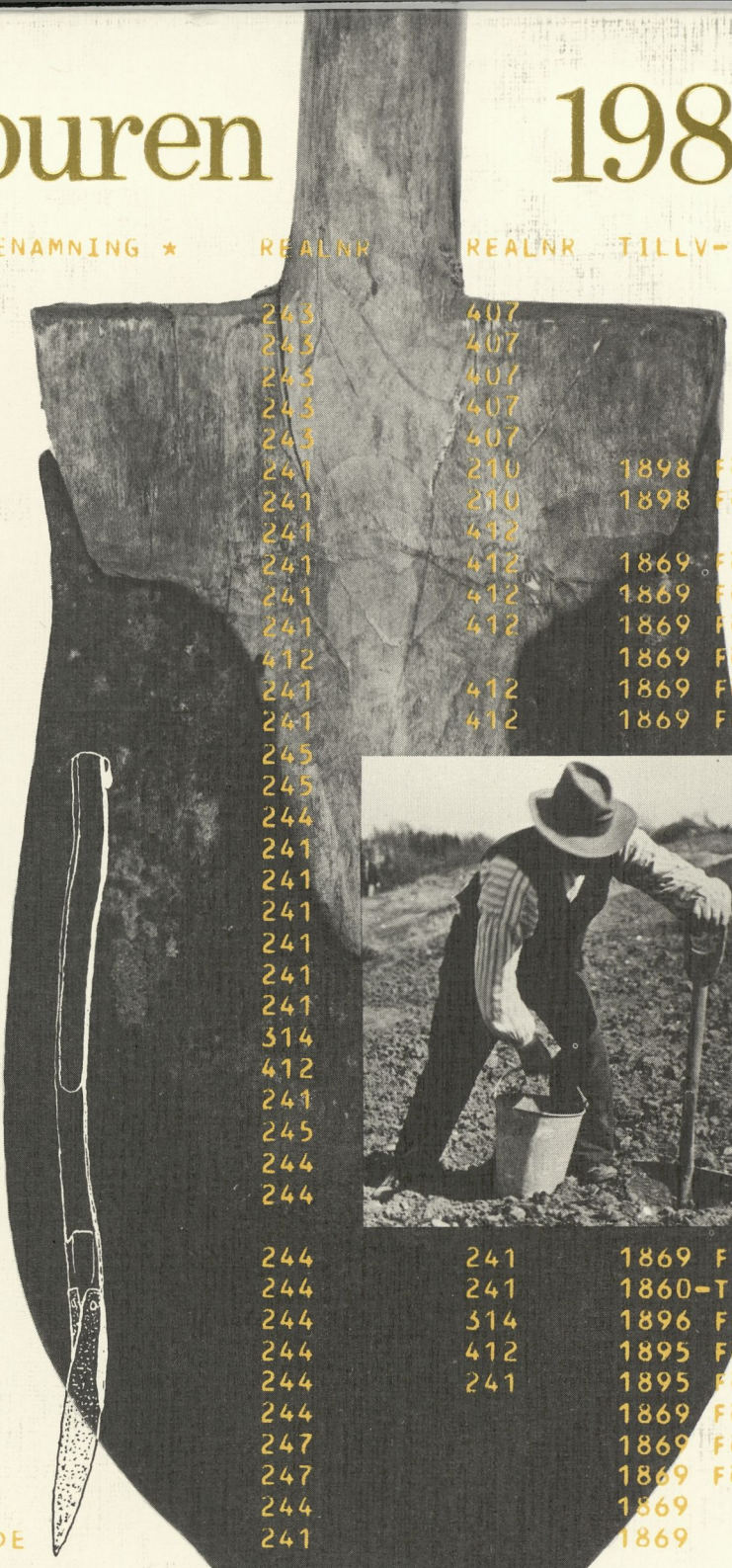

REALNR TILLY-TID

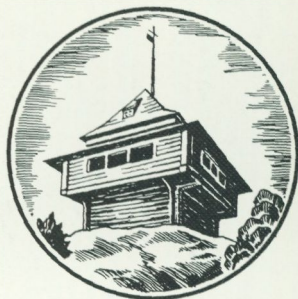

243	407		
243	407		
243	407		
243	407		
243	407		
241	210	1898	FORE
241	210	1898	FORE
241	412		
241	412	1869	FORE
241	412	1869	FORE
241	412	1869	FORE
412		1869	FORE
241	412	1869	FORE
241	412	1869	FORE

244	241	1869	FORE
244	241	1860-T	
244	314	1896	FORE
244	412	1895	FORE
244	241	1895	FORE
244		1869	FORE
247		1869	FORE
247		1869	FORE
244		1869	
241		1869	

Fataburen

1983

Nordiska museets och Skansens årsbok

Redaktör: Arne Biörnstad
Redaktionssekreterare: Berit Nordin

Summaries translated into English by
John Hogg

Omslagsarrangemang: Håkan Lindström
Om inte annat anges tillhör bildmaterialet Nordiska museet
© Nordiska museet och respektive artikelförfattare
Tryckt hos Bohusläningens Boktryckeri AB, Uddevalla 1983
ISSN 0348-97IX

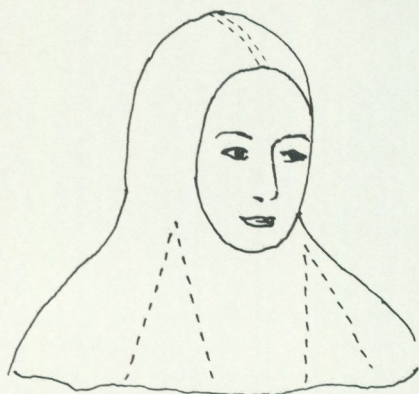
Mygghuvan

Annika Österman

Hösten 1968 fick Nordiska museet som gåva en mygghuva från Junosuando socken i Norrbotten. Eftersom någon mygghuva tidigare inte fanns i våra samlingar var den ett välkommet och välbehövligt nyförvärv. Vad är då en mygghuva? Eftersom den för de flesta, fränsett ett fåtal människor i nordsverige, är ett ganska okänt eller i varje fall osett plagg behövs en beskrivning.

Själva funktionen framgår genom namnet. Den användes för att man i någon mån skulle kunna skydda sig mot myggen under den varmaste årstiden då man för värmens skull egentligen inte behövde någon huvudbonad. Följaktligen är den gjord av tunt tyg, i det här fallet är den sydd av gråvit bomullslärf. Hur huvan är konstruerad framgår bättre av bifogade skiss än av ett fotografi. Den är skuren i ett stycke och har en söm mitt över hjässan. Den är drygt 45 cm lång och vidgar sig nedåt till en krage som går ner över axlarna. Huvans vidd nedtill som är 130 cm har delvis åstadkommits genom fyra stycken infällda kilar. Öppningen för ansiktet är som synes förhållandevis liten. På så vis skyddas åtminstone nacke, hals, öron och en del av ansiktet.

Det ovanliga i sammanhanget är att den som gav oss mygghuvan, Erik Lundemark från Luleå, lät den åtföljas av en lång och intressant uppteckning där han redogjorde för de iakttagelser och efterforskningar han gjort om den. De var i det här fallet särskilt välbehövliga. Dels hade vi inte tidigare något plagg av det här slaget i samlingarna, dels hade det i våra frågelistor heller inte frågats om hur människor skyddade sig mot myggplågan innan olika kemiska myggmedel kom i handeln.

Uppteckningen följer här nedan, men först några ord om givaren och hans speciella relationer till Nordiska museet. Erik Lundemark som varit skolinspektör i Norrbotten, började som ung lärare, ännu inte 30-årig, att besvara museets frågelistor 1936. Det har han fortsatt med under mer än fyrtio år och hör fortfarande till våra mest aktiva skribenter eller "skrivande medarbetare". Vi har från honom under årens lopp fått närmare hundratalet skildringar rörande livets olika sidor i Norrbotten. Merparten av skildringarna behandlar de teman som frågelistorna tar upp, men många av dem rör också sådana företeelser som listorna inte frågat efter, men som givetvis ändå är av stort intresse för museet att få belysta. Han har följaktligen en mångårig erfarenhet av att dokumentera, vet att tingen kan tala men att deras budskap inte alltid är förstäeligt för envar. Han är också medveten om att museifolk inte heller alltid har tillräckligt med kunskaper, fantasi, tid eller möjligheter att

I museets arkiv finns några foton av teckningar som likt denna illustrerar hur man tidigare skyddade sig mot myggen. Teckningen som ingår i en privatsamling, är gjord av en resenär som 1860 besökte bl a Kilpisjärvi vid Tretriksroset. Hans medresenärer bär mygghuvor under sina huvudbonader. Röken som man ser från deras pipor och lägerelden är andra beprövade medel mot myggplågan som också omtalas i vårt uppteckningsmaterial.

ställa alla de frågor som behöver ställas. Han ställer därför frågor själv. Han har som lärare på olika platser i Norrbotten och senare som länskskoleinspektör där under sina resor träffat människor i olika miljöer och med olika modersmål. Han har gjort iakttagelser om likheter och olikheter i livsföringen som han har dokumenterat i ord och bild, till stor nytta för Nordiska museet och säkert till glädje för sig själv.

I ett brev berättar han om vad det var som inspirerade honom att skriva om mygghuvan och att också skicka museet en sådan. "I somras besökte jag Nordiska museet några gånger och såg bl a utställningen om huvudbonader, som var mycket rolig. Eftersom också arbetskläder var aktuella fick jag en ingivelse att göra en uppteckning om säaskihuuva, mygghuvan, som ju förr var ett vanligt plagg häruppe. (Säaski betyder mygga på finska, som EL behärskar. AÖs anmärkning.) Man gick inte ut i

skogen utan säaskihuuva. Den var praktisk i många stycken. Om det var för besvärligt att ha den på sig i det mindre skicket (= hoprullad så att den enbart täckte hjässan, AÖs anm) så kunde man bära den instoppad mellan skjortan och byxorna eller i svångremmen, om man hade overall. Jag förmodar att det här är en modifierad rest av ett större plagg och den påminner om vissa medeltida mössor som gick ned på axlarna. Den har också likhet med säckbärrarnas mössa. Gränsen för förekomsten är inte sammanhängande. Den bör förekomma i Gällivaare, men jag har ingen säker anteckning om det. I Övertorneå och längre söderut efter Torne älv är den okänd, så mycket är klart. Det finns ju också andra företeelser, som borde kartläggas i Norrbotten. Jag hoppas jag får tid och ork."

Här följer hans uppteckning något förkortad.

"Sagesmän, Gunhild Lidström, Karesu-

ando, skolkökslärarinna, född 1899, uppvuxen i Karesuando och verksam inom norra delarna av länet.

Agnes Wiss, hemmansägarfru, född i Kuoksu, Vittangi kapellförsamling av Jukkasjärvi kommun 1916. Bosatt sedan år 1938 i Nuksujärvi, Junosuando. Hon har sytt den säaskihuuva, som sändes tillsammans med denna uppteckning. I övrigt sådant som snappats upp av ett flertal sagesmän och egna erfarenheter.

Säaskihuuva användes under den svåraste myggtiden av både bönder och skogslappar inom det område som ingår i den nordliga kalotten. I Övertorneå är detta plagg inte känt. Inte heller i det övriga kustlandet.

Under slåttern är det sed att alltid vara utrustad med denna huva. Då det kan bli hett att ha den på under solsken, då myggen för övrigt är mindre aggressiva, viker

man den till en liten mössa, som täcker bara huvudet. Det fina med den är ju eljest, att det som täcker nacken och öronen, håller myggen borta från det av huvud och hals, som verkar vara mest åtråvärt för myggen.

Skogslapparna har den under vallningen, i synnerhet under natten, då myggen är på alerten.

Säaskihuuva är också använd under hjortronplockningen och under fiske.

Fortfarande använder man säaskihuuva på vissa håll. I Karesuando har man slutat använda den för ca 10–15 år sedan.

I Viikujärvi hos skogslappen Prost, såg jag några pojkar ha säaskihuuva. De var där på sommarnöje och hade följt sin mamma, som är från Viikujärvi. Det var fullt riktigt för henne att utrusta pojkarna på det här sättet. Hon kunde ju räkna med, att de båda, som vanligen bodde i Boden, hade

Viktor Wiss i mygghuva vid myrhöslåtter. Han bär den upprullad över öronen.

*Erik Lundemark i
nedslagen mygghuva.*

svårare att uthärda myggen än de som var hemma på orten.

Själv har jag använt mygghuvan under mina vandringar hos skogslapparna, på slåttern i synnerhet på myrarna och på bärplockning.

Våren 1940 låg jag i beredskap på I 19 regementsstab. Min placering var på avd Ib, den gamla underrättelseavdelningen, chef dåvarande fänriken Stig Synnergren.

Till I 19:s bevakningsområde hörde gränsen mot Norge och det framstod som ett problem för oss att klara bevakningsuppgifterna under den svåra myggperiod, som man kunde vänta. Den karl, som står på post måste kunna stå rätt stilla, och det kan te sig omöjligt om han har en myggsvärm omkring sig.

Jag föreslog översten Sven Ramström att utrusta posterna med säaskihuuva. Så fick jag en modell av min svärmor, Hanna Wiss,

Nuksujärvi, gammal säker tillverkare av sådana huvor. Den visades för översten och han var intresserad, men var inte riktigt nöjd med den. Han ville förbättra den genom att ordna ett ansiktsskydd av något genomskinligt – detta var före plaståldern – och hål för öronen etc. Följden av de här anordningarna blev att produkten avvek mycket från det ursprungliga mönstret och den modell på säaskihuuva, som presenterades.

Jag har inte kunnat följa de vidare öden som denna militära produkt hade. Dock kommer jag ihåg, att varken jag eller soldaterna var riktigt nöjda med den militära versionen. Den var för varm och för invecklad.

Den lantliga civila mygghuvan är genial.”

Så långt Erik Lundemark och hans erfarenheter av mygghuvan. Med denna lilla

Hos skogslappen Prost i Viikujärvi skogslappby såg Erik Lundemark några pojkar i mygghuva. De var där på sommarnöje med sin mamma, som var från byn. Det var naturligt för henne att utrusta pojkarna på det här sättet. Foto Erik Lundemark 1968.

skildring i anknytning till ett föremål vill jag på ett konkret sätt ge ett exempel på en annan viktig insamling som museet bedriver genom "skrivande medarbetare" över hela landet. Vi får genom dem svar på de olika frågor som under mer än femtio år

ställts i våra frågelistor. Ibland får vi också – som här – svar på frågor som ännu inte ställts. Många ting har vi som museifolk aldrig sett i användning och därför inte vetat att vi skulle fråga efter.

Summary

The mosquito head-guard

This description of an object—the mosquito head-guard—actualizes another important form of acquisitions by Nordiska museet apart from objects. This is the acquisition of records made by the museum's correspondents in different parts of the country. In order that these correspondents shall include all essentials concerning different

subjects the museum draws up fairly detailed questionnaires. The correspondents answer them but can also furnish "free" descriptions of matters not covered by the questionnaires. Sometimes, as in this case, the description may also have the result that the museum receives as gift the object about which the correspondent writes.